

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ
НЫЗЫЛ ХОРААЙ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ
ОБЛАСТЬ БОЛГАШ НЫЗЫЛ ХОРААЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1957
ИЮНЬ
23
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 124 (3836)
Өртөз 20 коп.

Ведения Президиумунун Чарлыктары
(1 арын).
Бүгү совет улустун байырламы
(2 арын).
П. Киселев.—Түннелдер болгаш сорут-
талар (2 арын).
Б. Шантар-оол.—Өреникчилериниң ке-
лээ ажил-агый практикасы (3 арын).
РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР (3 арын).

И. Дудинский.—Шын орук-биле (2—
3 арынар).
Хостуг, демократтыг Америка ол бе
(4 арын).
Египет улустун национал байырламы
(4 арын).
Кыдатта тараа культураларының эки
лүжүдү (4 арын).
Француз-тунис харылааларта (4
арын).

СЭКП ОБКОМУНДА БОЛГАШ ОБЛКУУСКОМДА

Хой ажылын улам ынай хөгжүдөр болгаш дүк бүдүрерин көвүдөдир талазы-биле хемчеглер дугайында

Хой ажылын улам ынай хөгжүдөр болгаш дүк бүдүрерин көвүдөдир талазы-биле
хемчеглерин СЭКП обкому болгаш облкууском чугаалажып көргөн.

СЭКП обкомунун болгаш ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң
күүсөмунун доктаатканы болза:

1. Колхозтарга хойларның баш санын 1956 чылдыңга деңизерге 1960 чыл-
дын төнүзүнге чедир ийген эвеш эвес катан, дүк бүдүрерин — 2,8 катан көвү-
дөдир, совхозтарга — хойларның баш санын 2-ден эвеш эвес катан, дүк бүдүр-
ерин — 2,7 катан көвүдөдир.

2. Хой хойларны кызыраан болгаш хураганнары чок арткан хойларды колхоз-
тарга болгаш совхозтарга ноябрьда база декабрьда олардан хураган алыр соруга-биле
хойларны алыр соругу чорутпанын, 1957—1958 чылда төртүр хойларны 10—12
хууун, дараазындагы чылдарга 15—17 хууун брактар чорутуу доктадырын кол-
хозтарга болгаш совхозтарга сүмөлүн. Хойларның баш санын өстүрер болгаш өгү-
ти күрүнге дуушар талазы-биле планын оонаалдар күүсетингизге чедир колхоз-
тар хойларны рынокка садыглар болгаш иштики хергелдерге чарыгдар
чорутуу хоруулаан.

3. Төрүт өзеринге таарышкан төртүр хойларны дуушар, садыр болгаш өткө хе-
регелер чорутуу чорутпанын, 1957—1958 чылда төртүр хойларны 10—12
хууун, дараазындагы чылдарга 15—17 хууун брактар чорутуу доктадырын кол-
хозтарга болгаш совхозтарга сүмөлүн. Хойларның баш санын өстүрер болгаш өгү-
ти күрүнге дуушар талазы-биле планын оонаалдар күүсетингизге чедир колхоз-
тар хойларны рынокка садыглар болгаш иштики хергелдерге чарыгдар
чорутуу хоруулаан.

4. Төрүт хойларның баш санын кызыраан чорутуу эвешедир, хураганның
ажытыг азымыкынын болгаш оон ийген деңизин белдир, хураганнарың хо-
раашкынын эвешедир, а ол ышкан ол баш сандан немерде дүктү кыргып алыр
дөш колхозтарга болгаш совхозтарга хойларның кышкы база чаккы эрте (февраль-
март) оодашкынын СЭКП райкомнары, райкуускомнар, МТС-тер болгаш совхозтар
директорлары 1957 чылда негиздир хууулаагын. Колхозтарга хойларны тарып
боозалырын тарып боозалышкын алыр чорутуу мурунда 1,5—2 ай бурунгаар ху-
раганнарың илеринден чарып тургаш, сентябрың этезинде алыр сүмөлүн. Ажыл-агый
бүрүзүнде төртүр хойларның баш санын 80—90-дан эвеш эвес хуу-
ун тарып-боозалышкын-биле эң чокуу үеде хаара тударың; 1957 чылда хой-
ларны тарып боозалырың чаккы азы 50 пунктуларын колхозтарга негиз
тудурын, хойларны тарып боозалар талазы-биле 52 инструкторларын болгаш кол-
хозтарга хой тарып боозалар 150 колхозчу техниктерин кыска хуусаалыг кур-
тарга белеткериң; көдө ажыл-агый мадарын тарып боозалар талазы-биле күрү-
не станциянын организация чорутуу 1957 чылда доозарын (бар бүдүрүлгө кажал-
дарының дерин хандырынын, станцияны эркек чутула кадрлар-биле четкелер-
ини областкы көдө ажыл-агый эргелинге, СЭКП райкомнарына, райкуускомнар-
га, МТС-тер болгаш совхозтар директорларына СЭКП обкому болгаш облкууском
хууулаан.

5. Таңды, Бин-Хем болгаш Каа-Хем районнарың колхозтарына 10 муңдан
эвеш эвес төртүр каракул хойларны тарып боозалары-биле «СЖК» деп сыворот-
каны белеткериң дуржула станциянында болгаш областкы веткаблаториянында
организация чорутуу көдө ажыл-агыйның область эргелигин хууулаан кыл-
дыр кыргың.

6. Хойларның дүктүр продуктуу эң дүргөн бедир-биле көдө ажыл-агый-
нын область эргелин, СЭКП райкомнары болгаш райкуускомнар 1960 чылдын төн-
чүзүнге чедир областкы колхозтарына 540 муңдан эвеш эвес нарын, чартык нарын
болгаш чартык бөдүүн дүктү хойларды болгаш 180 муң каракул хойларды,
совхозтарга нарын болгаш чартык нарын дүктү — 58 муң хойларды болуру-
биле бөдүүн дүктү хойларны чартык бөдүүн дүктү, чартык нарын болгаш
нарын дүктү хойлар болдулар талазы-биле ажылды күштелдир хууулаан.

Ол соруга-биле сүмөлүн болза:

а) адыгы беш чылдың төнчүзүнге чедир экижиктен хойларның баш санын
кодан хойун 82 хууу чедир дөш Эрзин, Тес-Хем, Өвүр районнарга нарын бол-
гаш чартык нарын дүктү хой ажылын бүгү хемчеглер-биле хөгжүдирге ула-
нышкынын алыр;

б) 1960 чылга чедир экижиктен хойларның баш санын нийти хойга 70 хуу
чедир тургаш, Бай-Тайга, Барымы-Хемчик, Сут-Хал, Чоюн-Хемчик, Чаа-Хал рай-
оннарга колдуунда нарын, чартык нарын болгаш чартык бөдүүн дүктү хой ажы-
лын хөгжүдир.

в) Бин-Хем, Таңды, Улут-Хем, Каа-Хем, Тожу районнарга нарын дүктү хой
ажылын хөгжүдир талазы-биле ажылды чорудар болгаш көк каракулду өстүр-
ерин кадык хемчеглерге чоруду тургаш, бар каракул хойларны экижидер; 1960
чылда 55 хууун эвеш эвес нарын, чартык нарын болгаш чартык бөдүүн дүктү
хойларды болуру;

г) нарын дүктү уксааларың бүдүрүкчүлери-биле чурт хойларны хайнакташ-
тырганын ийги салгалдыг хайнактарын алган колхозтарга оларны «бөдүлгө»
өстүрүп сайырадыр, а совхозтарга — үшкү салгалдыг хайнактарын алгыже чедир
хайнактаашкынын үргүчүлөр. Чангыс коданда ийги салгалдыг хайнак хойлар-
ды колхозтарга төрөл мадарың өдөрүн ээрин бөдүрүлгө-биле колхозтар ара-
ныкта көшкар хураганнарың солчурун организациялар;

д) бирги болгаш ийги салгалдыг хайнак көшкар хураганнарың шенекчилер
кылдыр ажиллап тургаш, доруктуу өстүреринге болгаш тарып боозалышкы-
нын оонда хойларның коданчык шенекчилер артырар;

е) адыгы беш чылдың төнчүзүнге чедир нарын дүктү уксааларың 2000 үр-
лит көшкарларын областкы кирир болгаш областкы иштинге чыл буру 300—400
баштан эвеш эвес санын бүдүрүкчүлери доруктуу өстүрерин алыр;

ж) бүгү-ле колхозтарга болгаш совхозтарга үрелел үчүдүн таарыштыр тургу-
зар, бонитировканы «й-шанда чорудар херек, анты-аңгы уксааларың бүдүрүкчү-
лериң чангыс коданда алырлыгы кирир чорутуу болуруас.

з) бүгү-ле колхозтарга болгаш совхозтарга хураганнарың доруктуу өстүр-
ерин саккан болгаш кошар-база методун негиздир. Хойларның бедик продуктуу
чаш төдүн алыр болгаш оларны доруктуу өстүрер база оларны кыска эки бе-
леткери-биле хойларны саар чорутуу колхозтарга хоруулаар.

8. Областың колхозтарына хайнак хураганнарың өстүрер, тежээр болгаш
хемчегер талазы-биле сазырың 1957 чылдың август 1-ден орайтаптайын парлап
үдүрерин көдө ажыл-агый эргелинге СЭКП обкому болгаш облкууском хууу-
лаан.

9. Көдө ажыл-агыйның область эргелинге, СЭКП райкомнарына, райкуус-
комнарга, МТС-тер болгаш совхозтар директорларына дараазындагы хууулаан
кыргың:

а) сезон оларларын кадарчылар бригадаларына быжыглан тургаш, чангыс ода-
га эмин эрттир хой оларларын болдурубайн, хойларны оларларынның
үзүктөр системасын негиздир тургаш, ол оларларын шын ажылаарын органи-
зациялар оларларын дескелериниң, фермерлериниң болгаш өт, ситен тарымынын
аргыз-биле оларны экижидер, сүт көлөктерин, кудуктарын тудурун болгаш
туугу өстүрүп чедириниң аргазы-биле оларларга хойларны сугтарар чорутуу орга-
низацияларын төрөн экижидер.

б) чалгач бүткен оларларын эвеш четче ажылаары-биле суг чок, ыңчалда
мал ченинин талазы-биле үнелер 600 муң гектар шыг оларларын шынчыл-
ары болгаш сугаг болдурун дүгелдир, суг чок оларларга 1957 чылда 15 ку-
дуктарын, 1958 чылда — 40, 1959 чылда — 50, 1960 чылда — 25 кудуктарын
туулар.

в) хойларның кыштаглар черлеринге малдың бөдүүн ченинин төртүр хой бү-
дүрүткө 1,5 центнер болурун барымдалар, концентраттары — 20 килограммдай,
слюсто — 40 килограммдай эвеш азы магалыг кудуктарын тургузар, мал
ченини өт ситенерин, малдың слюстоар кудуктарынын тарымын болгаш
кажаалар чогууга мал ченини белеткери хандылар;

г) хойларны тарып боозалышкын үезинде оларларды-биле ыкыла суланы,
чингетарааны, көктарааны тарып.

10. Таңды сының даг оларларын ажылаарының аргаларын өренип көрүп
Таңды, Улут-Хем, Чаа-Хал, Чоюн-Хемчик районнарың колхозтарына сүмөлүн.

11. Малдың кышкы оодаашкынын чорударына чик өрткиттер чер, хымыр-
гыш, шит болгаш саама кажалар тудурын негиздир тургаш, хойларга 1957
чылда 174.180 баш, 1958 чылда — 114.730 баш, 1959 чылда — 135.560 баш,
1960 чылда — 141.800 баш хой кирер кажалары тудурын хандырын колхозтар
тудурун эргелинге, көдө ажыл-агый эргелинге, СЭКП райкомнарына, рай-
куускомнарга хууулаан.

12. Колхозтарга хойларны электромеханиктиг кыргыдарының дараазындагы
планын доктадыр: 1957 чылда — 280 муң башты, 1958 чылда — 350 муң, 1959
чылда — 450 муң болгаш 1960 чылда — 550 муң башты.

13. Дүгү 4,5 сантиметрден кыска эвес азын оодаатканын чартык нарын
болгаш чартык бөдүүн дүктү хураганнарың кыргыдарын колхозтарга болгаш совхоз-
тарга август 1-ден орайтаптайын чорударын СЭКП райкомнарына, райкуускомнар-
га, МТС-тер директорларына хууулаан.

14. Беш тонна ажыл дүк азынган колхозтарга дүктүн артык дужааларын ор-
ганизациялар кыска ажыл-агый эргелинге, облпотребсоюзга (эп Агаповка), СЭКП
райкомнарына, райкуускомнарга хууулаан.

15. Дүктүн нийти ажытыг үнүшкүлүн көвүдөдир соруга-биле ажыл-агыйга
ирттерин кодан хойга 13—20 хуу чедир тургаш, оларны 2—3—5 харымына
чедир тудурын колхозтарга сүмөлүн.

16. Хой ажылын хөгжүдирге колхозчуларын материалдыг сонургалын бе-
дир соруга-биле колхозтарга сүмөлүн болза:

а) хойжуларга күш-ажылдың магалыг төлөвирин тараа-биле болгаш акша-биле
төлөвирин негиздир, оларнын хемчегин колхозчуларын нийти хууулаан док-
тадыр болгаш дүк кыргыдарынын, чаш малдың ажытыг үнүшкүлүнүн, малдың
баш санын камгалаарының талазы-биле планын күүсеткенде бээр.

б) кышкы үеде сүргүн оларларга хойларны ажаан турар ажылдакчыларга күш-
хүнерин 25 хуу чедир көвүдөдир өрткиттер барымдалаан санап бээр;

в) сакманчиктерин күш-ажылдың төлөвирин ыңгаар негиздир;

Нарын болгаш чартык нарын дүктү хойлар	Чартык бөдүүн болгаш бөдүүн дүктү хойлар
Сакманчик- ке быжыг- лаан хойлар- нын, хура- ганнарың саны	Камгалатын- ган 10 хура- ган бүрү- лгө-ле хүмде күш хүнерин мынчаар санаар
5 хүнер чедир	20
10 хүнер чедир	40
11-ден 20 хүнер чедир	60
21-ден 30 хүнер чедир	80
30-ден 40 хүнер чедир	120
	240

г) күштүг болуп турар төлөвир-биле черелештир хойжуларга дараазындагы
немерде төлөвирин бээр: дүк кыргыдарының планын доктадыр болгаш ажыл күүс-
тени дөш нийти кыргыдарына натура-биле 1 хууун болгаш планда ажыл кыргы-
тыгдан дүктен 15 хууун, оон аңгыда акша-биле — планда ажыл азынган дүктүн
өрткө үнелерин (санын алыр өрткө-биле) 20 хууун;

д) кадарчыларга быжыглан хойларнын күрүнге дужаап турар баш санын
80 хууун ортумактан өрү деңгиздеги болгаш 20 хууун — ортумак деңгиздеги
турда дужаалары дөш ортумактан өрү деңгиздеги дужааларын баш санын түс
бүрүзү дөш дүгү деңгизде 1 килограмм азыти бээр;

е) 75 хураганнарың 45 хонук намы чедир өстүрүп доруктурган сакманчик-
терге 1—2 хураганнары бээр.

17. Хой хойлар турар черлерге библиотечкаларын, радиолу, чунар бажыңдыр,
ири черегин эркек чутула барааннарың даректары кудуктарыны 1957
чылдың ноябрь 1-ге чедир хуусаада СЭКП райкомнары, райкуускомнар, МТС-тер
директорлары дерин тургузар хууулаан.

Кыштаггаашкын черлеринге кадарчылар чурттаар чурттагга бажыңнарың
тудурун организациялар, а чалгы үеде бүгү чаагажыды туттунган көшүп чорудуу
вагончугаштар-биле, майгынар-биле азы өгөр-биле малчынары хандылар.

18. Көдө ажыл-агый эргелин, СЭКП райкомнары, райкуускомнар колхозтарга
болгаш совхозтарга хойжу кадарларын шилип алырын болгаш таарыштыр тургу-
зарын экижидер, хой фермаларың коммунистерин болгаш комсомолчуларын чорудар,
малчынарың ортузунга масса-политиктиг ажылды күштелдир хууулаан.

19. СЭКП райкомнары болгаш райкуускомнар хойжулар бригадаларынын ту-
рар черлеринге зовет-тускай өреникчилерин, медицина, садыг болгаш культу-
рачыларынын ажылдакчыларынын ажылынга шыгыг контролду тургузуу тур-
гаш, хойжуларже оларның план булгаар үргүчү баргылап турарын (график бул-
таар) доктадып тургузар ужурулу.

20. Хойжуларын байырлаан чыл бөрү чорударын доктадыр.

21. Көдө ажыл-агыйның область эргелинге хууулаан болза:

а) хой ажылынын мурнакчы ажылдакчыларын шаңнаары-биле шыныгалары-
ны болгаш «Эн хөре хойжу» деп херек лектерин белеткээр дугайында айт-
тыгы 1957 чылдың ноябрь 1-ге чедир хуусаада шийтирээр.

б) хойларны бонитировкалаар, тарып боозалар болгаш дүктү классификалаар
талазы-биле семинар кичээлдерин, хой ажылында үрелел херезин талазы-биле
колхозтарын зовет-тускай өреникчилерин бөлүк-бөлүк чөвүлел хууулаан өрт-
тирер;

в) хой ажылында үрелел ажылы, хойларны хемчегери болгаш азырап тежээр,
хойларнын олар ажаалдаш, өрткө оодаашкын, тарып боозалышкын, хойжуларын
күш-ажылы организациялар болгаш төлөвир, хураганнары сакманын доруктуу
өстүрер, хыргыш-шит болгаш чер онгар кажаларын тудуру, хураганнары дорук-
туу өстүрер деп бөлүктөлүп «Хойжунуң библиотечкасын» тыва дылга 1957
чылда нарып үндүрер.

г) колхозтарын болгаш совхозтарын, хойжу бригадаларын болгаш мурнакчы
хойжуларын хой ажылынын талазы-биле көргүзүлгелерин бөлөткенин квартал са-
нында нарып үндүрер.

22. Көдө ажыл-агыйның область эргелинге, СЭКП райкомнарына болгаш
райкуускомнарына СЭКП обкомунун болгаш облкуускомун хууулаан болза:

а) профилактиктик болгаш эмнеде соруга-биле хойларын болгаш өшкүлери
кеш азырларынга үдүр чүп эмээр;

б) малдың кыска куура-биле азыры-биле азыры чоруду бар ажыл-агыйлар-
га хойларын азырларга үдүр дегельминастаар ажылды чорудар;

в) түрүр хойларны дезинтерияга үдүр вакцина-биле тарып эмээрин хойлар-
нын оодаарынын мурунда бир ай бурунгаар чорудар;

г) хойлар ара сазыр таарылгаларда ажыл-агыйларга брүцеллестуг деп бил-
динген хойларын болгаш өшкүлери аны коданнарга үдүр тургаш, хойларнын бол-
гаш өшкүлери брүцеллестуг аллергиян арга-биле шынчыл чорудар.

Чоюн-Хемчик районда «Большевик» сөөртүп алган турган.

Белеткел багай эвес, күш-ажылдың органи-
зациястын эки тургасканын туду-
туу темпиз амгы үеде дүргөн чоруп ту-
рар. Чуртталганың 4 бажыңнарың шунт
ажылаады кирир. 5 бажыңнарың доор
закеткен, 6 бажыңнарың хандырын
санын турар. Ол ышкан ортумак школа-
нын 12 өрөдөрлөгү даш тудурунун фун-
даментиниң база салып алынат.

Ажылдың организациясты эки

Чоюн-Хемчик районда «Большевик» сөөртүп алган турган.

Ленинградты Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун ЧАРЛЫ

Ленинградтың ажылчы чоннарынын төрөн чурттуң мурунга шыгаргантай
алдар-ханыламы дөш. Октябрьдин социалист Улут революциянын хүнеринге
болгаш Ала-чурттуң Улут дайында немец-фашисттерге эжелекчилерге удуу демиседе
оаларын илереткени өрес-дидим болгаш маадырың чоруду дөш, үлөтүрүң база
кулатураны хөгжүдирге, чаш техниканы саймаларыңа болгаш шингелдир алы-
рынга чедир алган челишкенин дөш, Ленинград хоорайның 250 чыл болганын
холбоштыр, Ленинградты Ленин ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Даргазы
К. ВОРОШИЛОВ.
ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1957 ч. июнь 21.

«Ленинградская правда» солунну Ленин ордени-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун ЧАРЛЫ

Ленинград хоорайның 250 чыл болганы-биле холбоштыр база «Ленинградская
правда» солунун революция алаар-ханыламын, үлөтүрүң улам ынай хөгжүдирге,
эрмени болгаш культураны хөгжүдирге, көдө ажыл-агыйның продукциянын
бүдүрүлгезин көвүдөдирге ажылчы чоннарың мобилизааар талазы-биле өн-
үр-түннелдир ажыл-чорудаларын демдегелештирип, «Ленинградская правда» солун-
ну Ленин ордени-биле шаңнаар.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Даргазы
К. ВОРОШИЛОВ.
ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1957 ч. июнь 21.

Ленинград хоорайның мурнакчы ажылчынарына, тудугжуларына болгаш эртем ажылдакчыларына социалист күш-ажылдың маадыры атты тыпсыр дугайында ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун ЧАРЛЫ

Бүдүрүлгө талазы-биле, эрмени болгаш техниканы хөгжүдөр талазы-биле шыг-
гаргантай челишкенин дөш база Ленинград хоорайның үлөтүрүң, транспор-
туун бүдүрүлгелеринге болгаш тудугуларынга күш-ажылдың чаш депингизге арга-
ларын шингелдир алыр болгаш негиздир талазы-биле кириген улут салышкыны
дөш, Ленин орденин база «Надыр болгаш маска» деп Алды металлды тыпсыр-
лаан, Социалист Күш-ажылдың Маадыры атты дараазында эштерге тыпсыр:

1. Бороудин Александр Васильевич — Ленинградтың металл заводунун фре-
зеровщик.
2. Варламов Павел Михайлович — каң-прокат болгаш каң-хендир заводтун
мастер-ажылдакчы.
3. Васильева Елизавета Романовна — «Кызыл херел» заводтун эшечкян.
4. Васильев Михаил Васильевич — Коленинград тудугуң дашчыларының
бригадир.
5. Виноградов Анатолий Васильевич — Ижорск заводтун каң эшдиркич.
6. Гаврилов Илья Гаврилович — «Вильнос» теплоходтун капитан.
7. Добышев Кондратий Филиппович — «Большевик» заводтун чааыңчы.
8. Еремеев Александр Сергеевич — С. М. Киров аттыг «Электросила» заводтун
кол конструктору ораакчы.
9. Карасев Владимир Якумович — Киров заводтун токар-таарыштырыкчы.
10. Карпов Иван Васильевич — «Лендетелстрой» № 1 трестиниң шукатуржу-
ларының бригадир.
11. Ковалев Николай Николаевич — Металл заводтун турбиналарының кол
конструктор.
12. Лебедев Александр Алексеевич — Куртениң оптик институттун салбыр
начальниги, академик.
13. Лагин Александр Иванович — «Кызыл выборгуч» заводтун эшдиркич.
14. Мирошников Александр Карпович — Киров заводтун цех начальниги.
15. Михайлов Василий Михайлович — балтий заводтун дарганы.
16. Першин Николай Иванович — С. М. Киров аттыг «Электросила» заводтун
токар-ларусалчы.
17. Липатов Тимофей Иванович — «Аврора» крейсериң командириниң ораак-
чы.
18. Поргинаева Ульяна Яковлевна — С. М. Киров аттыг удазын ээрер комбинат-
тың удазын ээркичи.
19. Смирнов Павел Евдокимович — Октябрь демир оруунун Ленинград — Сор-
тировочная станцияда паровоз депоунун машини.
20. Штрикина Александра Георгиевна — «Скорост» фабриканың хеп быжык-
чы.

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунун Даргазы
К. ВОРО

БҮГҮ СОВЕТ УЛУСТУН БАЙЫРЛАЛЫ

Ленинград хоорайнын 250 чыл болганы

Бүгү бүгү чурт Ленинградта 250 чыл болгон оюн демдегел турар. Октябрьдин социалисттик Улут революциянын тилэни Ленин хоорайнын төртүгүн күнү — чүгө Ленинградчыларын ээс, харин бүгү совет кижилерин байырлаам.

Россиянын жомундай чоруун аягы эртерин ордажыл, «д-дай чыныгы бут кырынга быжыт туруп алыры» чедип алган, бодунун ол үзүндө шылдагандай кыруе аялдамасы болгон полководу чоран — I Петр хаан Петербурту тургуска. Байтай далайын чыныгы Петербурту үндөмөл тургускан чорун орус күүнүн экономика-а болгон кыгууларын жогуде, оон бугу делегейге кырылазын болгон ат ааларын быжылаарына улут дешиле-лел ужу-дузай болгон. Россиянын аялдамасын Петербурту ужу-дузайн тайымал-жаш К. Маркс болза: «Ол хире улут Нация далайлар эртеринде болгон хемер өштеринде коору берген турган деп чүгөн кым-даа болбас. Бодунун чуртунун жомундай жогуде-лелге мырыялаа эрежок чууга бугу чууга Петр алган-дыр деп айткан.

Нева хемин эртерин коорай тургусканы хей муу бодун кижилерин: дашчыларын, башчыларын, дашчыларын, маалым чорун болур. Ленинград коорайнын төртүгүн-биле адм болгон аялжыны коомшан улут орус улуту суралгы кижилерин: Михаил Ломоносову, Александр Пушкинни, Грибоедову, Крылову, Лермонтову, Гогольду, Некрасову, Достоевскийн, Гончарову, Тургеневин, Салтыков-Шчдринни аттарын чүс чыл эртен оонда улут худил-лел-биле адал турар бис.

1893 чылдын август 31 хүнү Владимир Ильич Ленинни алаа келгенни үзү болуп Петербурту төртүгүн кирген. Ленинни тургусканы марксизм революст партияны уауруу газы-биле аялжын аялжын маалым дашчыларын түнелде Петербурт пролетар революцияны төртүгүн коорай болгон.

Революция мурунда Петербурт Россиянын улут улутурун төү турган деп чүе билдинер. Хоорайнын хей-хей алдар суралгы-аводтары — Путилов, Ижорск,

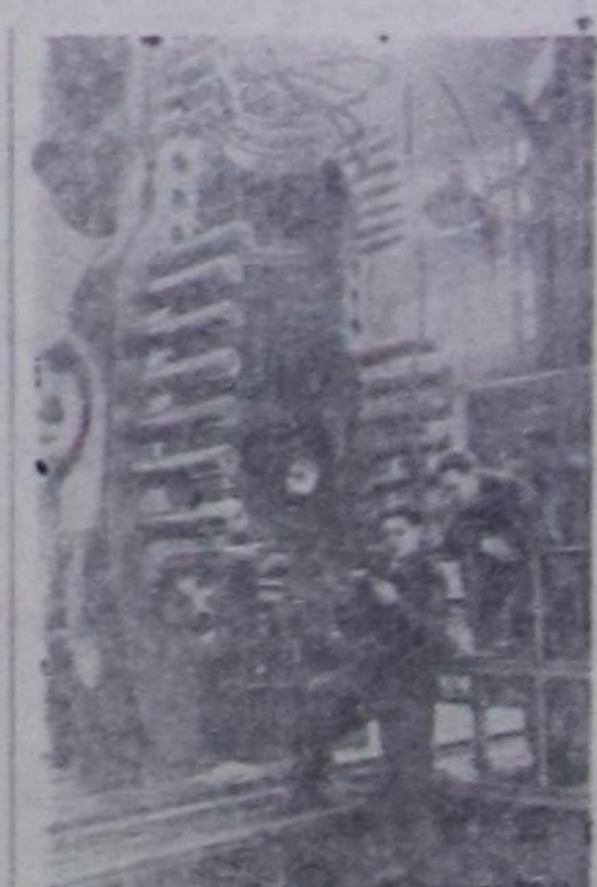
Невск, Балтий, Металлически болгон өскө-даа заводтар ам чүс-чүс бежен аяж чыдарда туруп турар. Питтерин аялжын аялжы хааным Россияга революст шимчешкини эгелекчи болгон муракчы отряд болгон, а Петербурт-революст улут бодунуларын аялжын болгон.

Улут Октябрьдин үзүнтүн бээр, фабрикалар болгон заводтар аялжын чонун холунга киргенден бээр хоорайнын улутуру канчаар хөгжүп келгенна? Моон алаанда санкар ол айттырыта тодотай харыны берил турар: Ленинград улут улутурунун нини продукция 1913 чыл-биле декиэрге 1940 чылда 12 катал, 1950 чылда — 16 катал болгон 1956 чылда 32 катал өскөн.

Ала-чуртун Улут дайынын чыдарында, хоорай дашчыларын хурдасинки турган үеде шим-деш аялжын берген Ленинград чурттан эртерин деп чүсүн кым болбос боор. Дайын алаа аар балыгларын таварыштырган. 1945 чылда хоорайнын улутуру 1940 чылдан алаа улут аяж катал ээсш продукция берген. Хоорайнын аялжын-чире-лел урун бугурун бугурун-биле бугурун катал тургускан болгон бугурун дайын мурундагы дешиле чүгө чедип алган ээс, харин ашкан.

Революция мурундагы Россияга гидравлика турбиналарын мырыял кылбай турган, оларын биске 1928 чылдан эгелеп бугурун уаурун. Гидравлика турбиналарын тудуун эгелекчи Ленин хоорай болгон. 1928 чылда гидротурбинанын бугу ала-чурт бугурун чүгө Ленинградка моонестини, күчүзүнү талазы-биле чүгө 8,4 муу киловатт турган, а эртен 1956 чылда Ленинград гидротурбинанын нини күчүн талазы-биле чүс муу киловатты үндүргөн.

Ленинградты техникит дешиле-лел коорай деп адал турары маршалаа чок шын. Хоорайнын бугурун-биле алаа, харин техника-биле бугурун хандырткан, бешки беш чылда чылдарын дугурунда Ленинградка эч ча, чууга машиналарын, механизмин, аппараттарын, херекеселерин чогадып үндүргөн. Хоорай нини бугурун-биле автоматика болгон тедемека-

Ленинградта 250 чылды алаа кылдыр декир кылдыр заводун коллектив чарты чылды планын хууса бетинде күстөкөн. За-восту аялжыны 150 муу киловатт күчүт СВК-150 деп бус турбинаны кылдып үндүргөн.

Чурукта: СВК-150 деп турбинаны күштүт башчыны кезин В. К. Соловьев биле В. С. Ленник оларын элтеп кылдып турар. Фото А. Михайловтуу. СЭТА-нын фотохроникасы.

ника тургузуларын, автомат-шумарын кылган, ол болза техникит дешиле даш декир Ленинградчыларын чедип алган улут чедикширинин түнел болур.

Чаа техниканы шимгедип нестеркин, мержедил аялжыннын өзүлдөз болза 1913 чыл-биле декиэрге 1956 чылда Ленинградты улут-улут уаурун чедикширин аяж хуеу алаа кызырган турда-ла күш аялжын бугурун-биле 11 аяж катал бедикерин чедирген.

Хоорайнын улус аялжын-га капитал салымшынын хем-чүс сөөлү чылдарда дыка улгакан, чуртталга башчыларын, школаларын, урулар садарын болгон аялжын тудуу калбарган. Чүгө дайын сөөлү-деги үеде Ленинградта 8 миллион аяж квадрат метр нини шөлүд чуртталга башчыларын туттунган болгон аялжын кирген. Хоорайнын коммунал аяж аялжын дыка хей ашкан-херенди кирин турар. Дайын мурунда үе-биле декиэрге 1956 чылда газ чедикширин ууун дурту 12 катал, газ кирген чуртталга башчыларын саны — 10 катал өскөн.

Хоорайнын аялжын чонуну чагай байдал оуп, улутуру болгон хем продукт баран-ларын салдылашкын калбарып турар. Чыкылээр, 1940 чыл-биле декиэрге 1956 чылда аялж-

чын өг-бүлелерге чаа продукт болгон кат-чимин аймаа хер-лээр 4,9 катал, сүтү — 2,4 катал, сүт продуктуларын — барыч — 2,5 катал, үс-саржаны — 1,6 катал, эт болгон эт продуктуларын — бугурун чартык аяж катал, дүктөн кылган болгон торгу пестерин садым алыры 7,1 катал өскөн.

1956 чылда хоорайнын дээди өөредилге чедикширин (заочное өөредилге калды алырга) 155 муу аяж студенттер өөредил турган кийке аяж революция мурундагы үе-биле декиэрге 3,6 катал хей болгон.

Бастыч чуртувуста социалист экономиканын, культуранын болгон улутуру чагай байдалын чейилш чок кедүрүшкүн Ленинградтын чидеңден тодот-гай кестүп турар.

Бастыч чуртувуста аялжын болгон культура тургузушкуну-нун бугу адырларын мержедил калдар белеккен бээрини херезин Ленинград улут салымшынын кирип турар. Ленинградта А. А. Жданов аттыч хурис университетинде болгон хоорайнын өскө-даа дээди өөредилге чедикширин Совет Социалист Республикаларын Эвкализия база Европанын болгон Азиянын улус демократтыг чурттарынын хей салым төлөөдери дээди эр-темин ап турарлар.

Тускай эртерин кадрларын белекээрини ол улут ролюк күстөдип турар Ленин хоорайнын ролюк Тыва автоном облустын аялжын чонун аяж билер болгон Совет Тывага тускай эртерин кадрларын белекээрини улут дуулаамчын күртүзүп турар дээш Ленинградтын аялжын чонун аяж улут чедикширинин түнел болгон илердин турарлар.

Тыва ортумак школаны бир-л-сугаар доозуп үгөкшерин ара-чылдан тыва аялжыннын бөлү Ленинград университетинин чоч-чүк факультетин 1952—1953 чылдарда дооскаш дээди эртерин алганнар. Дээди университет эртерини дипломун алган аялж тыва башкылар. Е. Салыммаз,

З. Арагачи, К. Байкара, У. Ондар болгон эртерин аяж аялжын-чары Ю. Арагачи, А. Кал-ван дилды, литературанын бол-гон төгүнуу. Кызылда эртерин шикчиле институтунда эртерин аялжынчарын, курунни педагогика институтунда, ортумак школаларда педагогик болуп чедикширин аялжын турарлар.

1955 чылда А. Н. Островский аттыч Ленинградты театр инсти-тудун элээн хей тыва аялжын-чары Ч. Мартай-оол, В. Монгалби, К. Сагды, О. Скин-оол, Г. Дүтержа болгон өскөл-даа доосканнар. Театр талазы-биле дээди эртерин алган аялж тыва артистер театрын уран-чечен эртерин билги, муракчы совет культураны мас-саларын ортузунда нестердей турарлар.

Кызылдын № 2 тыва школынын бот-тымын уран-чүл бол-гумуну уаурунчүзү турган эш Р. Кендеш Ленинград консер-ваториянын музыка училищ-зынде музыка эртерин ап турар. Шаанда аялжын-мочу арттыч огул чоран С. Лизыи ам Совет уран чараш чуртуларын дээди тускай эртерин суралгы, кижилерин уаурунчүзү-биле чурту-га уран-чүлүн Академияда курс эртин турар.

Облустын ортумак школаларын дооскан тыва аялжын Ленин-градтын аялжын-бур дээди өөредилге чедикширин өөренип турарлар.

Тайга-Танди аразында Хүт-хемге аялж аратын шаанда чадарына төртүгүн өскөн мек. Коммунист партиянын болгон Совет чазамын аяж аялжын-биле бистин төртүчү чуртувусту төгүзүлө кайгамчыктын үеи — маалыр коорай Ленинградта 250 чыл болгон оон Ленинградчылар биле калды демдегел, бодуну тыва эш-өөрүм биле калды бо чыл дээди эртерин доозуп турар өөрүшкүн илердин сөс менээ тывылбас-тыр.

М. МААДИ, Ленинградта А. А. Жданов аттыч хурис университетинин V курсунун студентин.

Чурукта: Ленинград хоорайда Фонтанка хемин гежидир Анчиков көүрүгүн хеири.

Фото П. Федотуу.

СЭТА-нын фотохроникасы.

ТҮҢНӨДӨР БОЛГАШ

СОРУЛГАЛАР

(Кызыл хоорайнын школаларын эртерин өөредилге чылында аялжыннын түнелдеринге холбаштыр)

Былал хоорайнын школаларында өөредилге чылы доосулган. Хей-хей школаларын коллективтери аялж салгычларын өөредип болгон кижилер талазы-биле партиянын болгон чазактын оларын мурунга салган сорулаарын күстөдип даш кымыккай, ак-сеткилдиг аялж-даан оон түнелдери көртүзүп турар. Эш доре өөредилге № 9 (директору эш Калюшин), № 6 (директору эш Еркин-кин), № 5 (директору эш Толстикова), № 4 (өргөлекчи эш Саваткова) шко-лалар чедип алганнар. Ол школалар бугу-ининин өөредилгенин хойлузун долузу-биле күстөкөннөр. Ол школалар-га талазын турар декир-декир чурттан турар урулар өөредилге бугу-ин-иле халар туттунган. Оон кый өөреникчи-лерин талазын чөптү чыдаган чыла кичээл үер чорук база болган. Ол бугу болза, ала-нелер-биле сыйр халылаан түнелдинде чедип алдыган. Чыжа, № 9 школа ала-нелерге ай са-мында лекцияларын кылдып, уруларын өг-бүлөгө шын кижилер талазы-биле консултацияларын чорудуп турган. «Со-вет школаларын моральдык мочу-шны-ры», «Кызыл үлөгө алыры», «Аялж-диг билер кижилерин дугайын» бол-гон өскө-даа темаларга делегелерин база организастан.

Ол школаларда өөредилге-кижидиг-дег аялж база багай ээс туртустунган. Оон түнелдинде эртерин өөредилге чылы-нда өөредилге программанын № 5 школа 97 хуу, № 4 школа 95 хуу, № 9 школа 91,7 хуу күстөкөннөр.

Хоорайнын школаларында бодунун кы-мак күш-аылы-биле өөреникчи-лерин өөредилге программанын күстөдип до-лузу-биле чедип ап, оларга ханы болгон бижиг билгин берген хей-хей башкылар бар. № 9 школада биология башкызы эш Антипина бодунун башкылар турар өөреникчи өөреникчи-лерин ханды-шын чедип алган. Оон түнелдинде өөреникчи биология эртеринге чүгө 4—5 декир-декир өөреникчи. Анти-пина кластан дашкар аялжын өш чо-рууп, кичээлдерге көртүзүп материал-дын областы болгон чурттан аялж-рамын оон хандыкшыдыг чижек-терни кирип турар.

Башкылар З. Сыпкина болгон К. Ос-пова олар өөреникчи-лерин оон база эки аялжыннар. Олар чылып калып турган өөреникчи-биле тус-тузунда тускай кичээлдерин чорудуп турган, оларын эки өөреникчи-лерин декир-декир чедип турган. Бо башкылар кластан өөредилге кижидигдег аялжын башкынын эки дуулаамчын — өөрени-чилерин активин тургузуп алган тур-ганнар. Ол ышкан № 2 школанын ди-ректор башкызы М. Титова хей чылдар-нын дуртузунда эки түнелди чедип ап келген. Ол өөреникчи-лерин кыдыраш-тарын кончүт хынамчалыг хынал, часта-рыларын бодурун даш улут аялжын чорудуп турар. Ол диктанттарын бижиде-даа, класска домактар-даа сайгарып турган кижидигдег утка-шындыг, идеялг утказы шын домактарын шилип ап турар.

Бо чылын хоорайнын школаларын по-литтехникит өөредилгени ботандырар талазы-биле элээн чедикширин чедип алган. Башкыларын хей нуруу-зунда кичээлдерин аялжын-биле холбаш-тырып, практикти аялж-биле чорудуп турганнар.

Физика, химия, математика, биология болгон география башкыларын ол эртеринге бугу практикти болгон лаборато-риялы аялжын чоруткан. Дөртүк улутунда школалар шунтуу хоорайнын үстүрү бугурун-биле (электри ста-нция, типография, алгы завод, АТК, аш-чөм комбинат, инкубатор станция, тууруу завод) экскурсияларын чо-руткан. Эртерин өөредилге чылында хоорайнын дурт школалар өөредилге каби-неттерин, а чедикше чазактар чедер организастанган болгон анаа урулчу кичээлдерин чорудуп турган. № 2—3 школаларда машиналар өөреникчи органи-застан. Ол школаларын өөреникчи-лерин ам машиналар чозаачыларын өө-ренип, чагычтып алганнар. Школалар бугу-зунда өөредилге-дуржуга уаустантар бар, оларын чамкытарын, ылангыч № 1, 3 школаларда аялжын эки орга-низастанган.

Школаларын хей нуруу-зунда техника болгон өртерин бөлүмнери аялжын турган. Чыжа, № 7 школага «Аялжын пилон» деп «Фабрика» органи-застанган. Анаа өөреникчи-лер уау со-нуураал-биле кирип турганнар. Уру-ларын VI техникит делегелгенин № 7 школа бирги чедип алган.

Школаларын өөреникчи-лерин бо чы-лын хоорайнын чагай аялжын-га болгон потанчылыгына илеспей-биле киришкеннөр. № 2 школанын өө-реникчи-лерин бодуну күзү-биле школа де-кир-декирден алдыда бир сессерияти

кылдып, илде дыка хей ыяшты олурунган. Эртерин өөредилге чылында чамдык школа коллективтеринин, аялжын баш-кыларын кылган улут аялжын үнелер көрүшкөн, оон-биле калды өөредилге-ки-жидигдег аялжын турган четистерин айттары чугула. Чамдык школаларда өө-реникчи-лерин өөредилгенин шынары ан-даа куу болуп артышкан. Чыжа, 229 школалар өөренип турган класкыга кат-тан олутурган болгон 247 өөреникчи-лер күсү ажаанга артыган. Бо дөргө улут четисе чорук-тур. Өөредилге чылынн түнелдерин дугайын санарын аналит-тик көргө, хей-хей өөреникчи-лерин биле кымак болгон бижиг ээс болуп турар. Школаларда 745 комсомолчу-ларын чүгө үжү өөредилге чылын кончүт эки декир-декир дооскан. 80 хире ком-сомолчулар катан олутурган болгон күсү ажаанга артыканнар.

Эртерин өөредилге чылынн дурту-зунда чамдык башкылар кичээлдерин чору-ларда эртерин болгон идея талазы-биле бу-ду дешиле эртерин турган деп чүсөн бо бугу чугулаан турар. Чамдык башкы-лар кичээлдерин багай эртерин, ычкан-чар өөреникчи-лер эртерин эки шик-лөдип албайн турар. Кижидигде аялж-ын чүгө өөреникчи-лерин орту-зунда ээс, а башкыларын аразында база багай туртустунган. Башкыларын бары-ла кезин хиреи калды-да өөредилге хал-ра туттунмаан болгон чамдык бөр өө-редилге-биле өөренип турар башкылар өө-редилге планын күстөкөннөр. В. Чавча-на, Л. Аверьянова, Н. Чувача олар өө-редилге планын күстөкөннөрдөн алдыда кымык сессияга шунт киришкеннөр.

Партия хооромунун чынында кезеке университетте чүгө 27 башкылар өө-ренип турган.

Чамдык башкыларын идея талазы-биле бижиг кадыкшынын аразында өөрени-чилер ортузунда кижидигде аялжын улут четистерин бодурун турган. № 3 школалда кижидигде аялжын дуга багай туртустунган. Ол школанын ийи онгу-класкылар (Павлов биле Юшков) шко-лага аралган турган-биле ажаанга киришкен. Школалда болуп турган кезе-ктерге шон-содда бугу бөр таварла-галар база туртуулан. Ол школага эртерин болгон техника талазы-биле боду-нер багай аялжын, школа чанынн дуржуга-уаустанган өөреникчи-лерин аялжын багай организастан. Оон-биле чедикширин кичээлдерге өөреникчи-лерин чуртуу багай, кичээлди калган кал-бас-биле чоруп болгон кичээлди шунт үзөр, оалдар таварылгалар хей турган.

№ 8 школага кижидигде аялжын база багай туртустунган. Чамдык өөреникчи-лер Немков, Сухорослов (чедикшасчы-лар), Хуришев (6 класкын) скластан спирт оорзаш, ам байысаалда кирип турарлар.

Хоорайда педагогика пропагандазы багай туртустунган. Башкылар бугу-ге чедикширин кончүт ээсш лекциялар кончүт, өг-бүлөгө уруларын кижидиг-дег аралгарын болгон хейлдерин дугайын аялжын кылбайн тур-тар. Агитатор башкылар кончүт ээсш. Чамдык башкылар аялжынга болгон хей-ининин чедикширин боттарын дыка өшөк, шын ээс ап чорутурган. Чыжа, Лебедев (№ 3 школа), Паричина (№ 10 школа), Морозова олар парке боттары-нын өөреникчи-лерин-биле калды араалап турган. Бо таварылга хоорайнын бугу чуртатчыларын билдинер. Ничанган бо чорук чүгө оларын боттарынын ээс, а хоорайнын бугу башкыларын ат-авторитетин баксыдылар турар. Ыч-чанган мыды барымдаларын анаа эр-тир болбос ужурут.

Бо чылдын август айда башкыларын област сьездин болуп. Ол кончүт улут болушкун. Өзүп ора салгычларын өөредип болгон кижилер талазы-биле башкыларын кылган аялжыннын тү-нелин сьезд үндүрүп, муракчы башкы-ларын дуржуга калбарып.

Өөредилге чылы доосуп, өөреникчи-лерин чайгы диктантыга чоруп бар-ган-биле холбаштыр башкыларын со-рулаан болза, өөреникчи-лер эки дик-тант, чаа өөредилге чылын чедикши-рин аялжын оларын оларын диктант-газын эки организастанар болуп. Күсү ажаанга эртерин калган өөреникчи-лерин эжаанненин чедикширин дур-жуга дараанын класкыч шикчи-рин чедип алыры башкылардан улут аялжын неген турар.

Школаларын чаа өөредилге чылыга белеккен турар үеде, школа бугу-зунда политтехникит өөредилгенин базаны тур-гудаш нежеде хемчелерин чорудар нечегин турар. № 1, 7, 10 школаларда мастерскаларын тудуун доозуп, ош эр-тереселдер-биле бугу дерияр нечегин турар.

П. ИСЛЕВ,

СЭП Кызыл хооромунун секретари.

ПЕТРОГРАДКА 40 ЧЫЛАР МУРНУНДА

Аялжыннар болгон солдаттар депутаттарынын Бирги Бүгү-россий сьездин

Советтерин бирги Бүгү-россий сьезди-ни 1917 чылдын июнь 3-24 (июнь 16—июль 7) хүнеринде болуп эртен. Аял-1000 аяж төлөөр олорушкан. Аял-чыннар, солдаттар болгон тараачыннар депутаттарын 305 Советтерин, дайыла-жып турган армиянын 21 организа-цияны, тындыл 8 шерг организа-цияларын болгон фаотун 5 организа-цияларын сьез-диге төлөөр чоруткан.

Сьезд болза эрге-чагырганы долузу-биле шунт холга алыр бугу аралгарын тур-ган. Бүгү эрге-чагырганы Советтерге тай-был арга-биле шилчип болур арга деп В. И. Ленин санаан. Эрге-чагырганын Советтерге мычар шилчип болуруга шил-чип болуп шылар күштер чуртта чөс деп ол айткан.

Ничалда-даа меньшевиктер болгон эртерин улутуу сьезд эрге-чагырганы холга алыры күзөөн.

Большевик партия сьездин индрия Тур чазактын империалист политик-а, меньшевиктерин болгон эртерин буржуазия-биле чөйшөрөжикчи чо-руу илеридилге, бодуну революст шугуму масаларга тайымалрап бөргө-ге аялжыла. Большевиктер боттарынын бугу чугааларына эрге-чагырга болгон тайбын дугайында айтырыгын колдат-кан.

«Бастыч хозууска эрге-чагырганы бе-рип, бис сизерин ортунары ээсш аялж деп чугаалан болуп политикит партия Россияга аяж үеде чок» — деп меньшевик Поретин сьездиге медеген.

Мычаарта В. И. Лениннин мычар дөш чугаан төнерин мычкы-биле чангы-лапкан: «Идыг партия бар!».

В. И. Ленин индрия үзүп белген. Тур чазакты ванчаар көөртүн дугайында чүе чугаалан, социалист революция даш декир-декир большевик планын үндө-лөш.

Сьездиге В. И. Ленинни чугаалааны: «Советтер дөргө—буржуа-парламенттиг күртүндиг чангыс-даа алаа хейирини туруп шылаас болгон буржуа чазак-биле кожа туруп шылаас албан чери бо-лур.

Ол дөргө—бистин партия резолю-цияларына тараачын-пролетарын де-мократтыг республика деп алап турар-ныс күртүндиг, карачагыс эрге-чагырга

аялжыннар болгон солдаттар депутат-тарынын Советтерин хамаарып күртү-ненин чаа, эне демократтыг хейри ол» (В. И. Ленин, Чогаалдар, том 25, ары 4).

В. И. Ленин дайын дугайында чүе чугаалаан, дайыннын империалист харак-терин илеридип, демократтыг керени чар-ырыне оруку көртүзүп, экономика бол-гон политика талазы-биле революст чаарылгаларын программанын үндө-лөш.

В. И. Ленинни чугаазы сьездин бө-лүүн төлөөринде дыка сонугангыч болгон.

Бүгү кол айтыргалар талазы-биле бот-тарынын резолюциянын сьездиге тамга-

Чурукта: Аялжыннар болгон солдаттар депутаттарынын Петроград Соедини сьездинин хурали.

Дээди өөредилге чедикширин нини эртерин кафедраларын эргелекчи-лерин Бүгү-эвиле чөвүлел хуралында

Чуртун дээди өөредилге чедикширин нини эртерин кафедраларын эргелек-чи-лерин Бүгү-эвиле чөвүлел хуралы бодуну аялжын Москвада урулгаш турар. СЭП төгүзүп, политикит, экономика болгон философиянын сел-дияларын түнел хуралдарын нини

19-та болгон. СЭП төгүзүп күрү-нүн, политикит экономиканын, дилек-тикит болгон төгү материалдык талазы-биле программаларын төлөвө-лөш чугаалажын көргөн.

(СЭТА).

Колхозтарга оруктарын МТС-тер тудуп турар

ОМСБ. (СЭТА). Колхозтар-биле район-нар төгүрүн харылааштырар шоссе оруктарын машина-трактор станцияларын Иртиш чогулга ховуларда тудуп эгелер берген. Ол эгелекчи чорукун инициатору Полтава МТС орук кылды техника-биле эки хандырткан отрядты тургускан.

Сибирини озагай байдаларын ба-рымдалаан, кезини механизаторларын хур ызыртынас дээр шоссерин тур-гудуп турар. Идыг оруктарын кыры алаа бедиктеп, а хову талазында буга-ларын мырып калды ээс кылдып тур-ар. Идыг оруктарга хар ызыртынас.

Өөреникчилерин кедээ ажил-агый практиказы

Өөреникчилер үлестиргени-биде өөреникчилерин чечендери оларнын школаларындагы теоретиктик билиглеринин амьдралдан, практиктан хоорук чорун уутуу, ону амьдрал-биле быжыг харьлаштырар дугайнда чутула соругуны совет школанын мурнунга партия салган. 5, 6, 7, 8, 9 класстарнын өөреникчилеринин бир болгон ийн недегилер кедээ ажил-агый ажилдарына бүдүргө практиказын артирери—кедээ ажил-агый ажилдарын канчаар кылырынга, оң чечек техниказын ханымы-биле билли амыр талазы-биле оларга дуулаа.

Өөреникчилерин күш-ажыга ынак, кижилерин хүндүлээр, социалисттик өнүгүлүгү камгалар кылып кижилерин—совет педагогиказын аң чутула соругуларын бирөөлү. Күш-ажыл кижилеринин чорудугаа өөреникчилерин аажы-чачынын болгон күдээ-соругу чүгүлүгү быжыг, шымамыккай төлөтүгү болурунун шынарларынга кижилер. Күш-ажыл кижилеринин үстүндө өөреникчилерин мурнунга перспективтик тодаргай соругулар тургустунар.

Эрэн районунун Сарыг-Булу ортумак школанын бо соругуларын күөсөдир дөш эвеш эвеш ажилдарын чорудуп, чамдык эки түнөөдөрдүн чедип алган. 4, 5, 6, 7 класстарнын өөреникчилерин школанын өөредилге-дуржулга үчүстүгүндө кукуруза болгон кедээ ажил-агыйнын өскө-даа култураларын тараан, ону өстүрүп турар. Олар юнатарында област маргыдаагы бирги черин алганнар. Бастың школанын өөреникчилеринин эң эки төлөөлөр Светлана Кариш, Таян Баир олар бүтү-өшкөдүн Москвада кедээ ажил-агый делегезинче эскеруушкан чорур аас-кежиктиг болганнар. 5, 6 класстарнын 60 ажыг өөреникчилери башкы Тетенькинниң удуртууга-биле июнь 1-ден август 20-ге чедир өөредилге дуржулга үчүстүгүндө практикаларын расписанезин чогадып тургускаш, ам ажилдап эгелер бергенер.

Бо болза, кедээ ажил-агыйнын аяны-бүрү култураларын тарып өстүрер, сайзыралы дугайнда практиктиг билиглерин өөреникчилерин чедип алырынга дуулаар.

К. Нурзат.

Танды районун «Менегей» совхозу хой кыргылдазын дооскан. Кыргылдазы 13 кижи хол хачызы-биле чоруткан. Комиссийнның бригадасы 700 ажыг хойну дөрт хүн кыргаш социалисттик чарыштың бирги черин элзэн. Хойну Чонуй 328 баш улуг хойларнын бирээзинден-не 2 кг, Данзын-оол 413 анык хойларнын бирээзинден-не 1,8 кг дүктү кыргып алганнар.

Т. Тани-Самбуу.

Бүр районун «Коммунизмче орук» колхозу Хандагайты суурда кедээ ажил-агый продуктуу садар ларек ажиткан. Баштайгы хүннөрдө элзэн хой сүт, хымыс, быштан, аары болгон чаа ногза аймаа ларекка келген. Моон сонгар ларекка эт, саржаг база келир.

Т. Сарыг-оол.

Тожу районун «Май бири» колхозунун оттулар ыш белектээр бригадасы 3600 кубометр ыяшты хал тургускан. Оң иштинден 1000 кубометрин колхозта чеди чыл школанын болгон 1040 кубометрин район организацияларынга белектеп берген.

А. Баанка.

Өөредилге чылынч төнтүзүнде бастың школанын 8, 9 класстарнын 60 хире өөреникчилери кедээ ажил-агыйнын бүдүргө практиказын колхозтарга бугаш школанын дуулаар ажил-агый черинге ийн недегилер артирери турар. Ол өөреникчилер бригадалар, эвеналар болуп алган ажилдан туралар. Ылангы башкы А. Калинин удурткан 8 «в» класстын 25 өөреникчилери «Ызыл сылдыс» колхозка 5 га картофельди, 10 га кукурузаны дөрбелчин-уланчак арга-биле тарырын өөргөткөн. Олар 3 километр черге буга каскан. Өөреникчилер теоретиктик билин практика-биле ынааар холбаштырып турар.

Эрэн район — мал ажилыг район. Колхозтарда мал ажилынын байдалы-биле ганыжар, ылангы дүк кыргылдазын чорудары-биле муракчы малчынар холбай дүктү канчаар чедип ап турарын таныжары-биле өөреникчилерин 3 бригадалары «Ызыл сылдыс», «Чаа орук» колхозтарда башкы Седипков, Арачорун удуртууга-биле ажилдап турар. Олар 1000 хойларын кыргып, 2 тонна ажыг дүктү белектөөнөр. Ылангы «Чаа орук» колхозта башкы Седипковтун удурткан бригадасы эң эки ажилдап. Школанын дуулаар ажил-агыйнда бригада бир га картофельди дөрбелчин-уланчак арга-биле тараан.

Бастың өөреникчилеринин школанын 300 ажыг метр терим кажазын туткаш, булуп алганнар. Олар 100 ажыг чаш мыштарын тарып олдуртканнар. Оларын ам доктаамал ажаап турар.

Практиканың тодаргай планы чедип тургустууна-биле кедээ ажил-агыйнын сайзыралынын чутула айттырларын өөреникчилер чедип билли ап шыдааан. Кедээ ажил-агыйнын механизастары ышкан чутула теманы билли алырынга таарымчалыг байдалдар районга ам-лаз чедип тургустуунаан. Тараа култураларын дүжүтүп канчаар билиш, маддың продуктуулан канчаар көвүдөдир дугайнда чутула айттырларын өөреникчилер чедип шиптиретишкөөн.

Б. ШАНТАР-ООЛ,

Сарыг-Булу ортумак школанын директору.

Кызылдан Ленин кудумчуу чаагайды туттунуп, суг дамчыдылганын кал шутуу тургустунуп турар. Чурукта Николай Самороков болгон Тамбутик Ким оларнын сайларын кастырып турары.

Фото П. Колостуу.

Тураскаалдыг чер

Танды районда Сталин аттыг колхозун төвү Кочетов суурда тураскаалыг чер бар. Ол болза, 1918—1921 чылдарда Тывага хамааты дайыннын үстүндө а дөрбелчилерге дүр демисеип тургаш, мөчөө партизаннарын тураскааш. Ону долгалдыр мыштарын болгон чечектерин тараан. Кочетовчулар ол тураскаалга көп чечектерин салып туралар. Кедээ Совет бо чылын ол тураскаалдын керимин чаарткан, чечектерин болгон мыштарын немей олдурткан. Тураскаалдын кол кудумчула талазында: «1918—1921 чылдарда хамааты дайыннын үстүндө Советтерин эге-чагыргазы дөш мөчөө Тываның партизаннарына мөңгө каар!» деп алдын жүктөр-биле бижи алган.

Суурун чурттагычлары болгон аңаа келген аалчылар бо чылын—Октябрийн социалисттик Улуг революциянын 40 чыл онда алдарыг партизаннарын тураскаалыга көп чечектер салып, бажын мөгейтип, оларнын чырыткылыг өвү-хевирин сактып тураскаалар.

Чурукта: Кызыл партизаннарга Кочетов суурда тураскаа.

Сөзү С. Тамбаны.

Фото П. Колостуу.

Чаа өөредилге чылына

Чаа-Хал районун Молотов аттыг колхозунда школаны бо чылын капитал септелгелер кирир алган. Ол ажилды чедипкенин чорударына белектел организастыг эгелзэн турган. Септелгелер херектиг ыш материалдарын, шуткару кылырынга драпка, дөй довура, чутай болгон негетинер өскө-даа чүддерин баш бурунгар белектел алган турган.

Амгы үедө ажил кидин-не түзүктөп турар. Школаны долгалдыр херимнээр доозулган, класстарын малгастан турар. Бо бүтү ажилдарын школа директору эш Шыдыраа бөдү удуртуп турар.

Х. ТОВАРИШТАЙ.

Редакцияга ЧАГААЛАР

Сыстыг-Хемниң ыяш ажил-агый черинин ажилында четпестерни чайладыр

Октябрийн социалисттик Улуг революциянын төөгүдү 40 чыл онта чедипкенин ужуражыр дөш социалисттик чарыш бүтү чуртта калбарган, хей-хей бүдүргелерин ажилчынары боттарына беликкен хүлээгелерин алгаш, эрестиг күөсөдир турар. Бо хүннөрдө Тожуну Сыстыг-Хемде ыяш ажил-агый чери болуун бүдүргө планнарын чедип күөсөдир турарыг таарымчалыг деп черде санап болбас.

Ыяш кезип белектөөрүн планна бо чылын бирги кварталында 74 хуу, сөөртүрүнү планна чүгө 63 хуу кылдыр күөсөткөн. Бүдүргө планна чыдын бо ийги кварталында бүтүн күөсөдиринче уланган демисел база-ла кошбак чоруп турар.

Болуун бүдүргө планна Сыстыг-Хемниң ыяш ажил-агый черинин шажмынчаар чедимче чок күөсөдир турарын кол чыдааганы чүдө дөш, ажилчынарын күш-ажылын багыт организастаанында, оларнын ортузунга партияжи масса-политиктиг ажилды куду денелде тургускаанында. Ажилчы кижилерин күш-ажылын шыа, таарымчтар организастар дугайында ол бүдүргө черинин директору эш Яков сагын салбайн келген.

Бүдүргө черинде ажилдап турар бүтү ажилчынарын ортузунга партияжи масса-политиктиг ажилын белке денелде тургузуп болурунун бүтү арга-

лары бар турбузе, партия эге организастаанын секретары эш Пичин оларнын мынчага чедир ажилдап, активче дайымайн келген.

Хамаарышкан кедээ Совет (даргазы эш Баян-оол), партия эге организастаанын бүдүргө черинин ажил-чорудугаа чыккан кирбей, а сан-мөдөөр эң четпестерни уутуулар талазы-биле боттут хемчеглерин ап чорутпайн турар.

Боттарынын бүдүргө планна чүгө додур эвес, харын ажыг күөсөдир турар эштер Доржу, Комбу, Чоодук, Серез ишкан муракчы ажилчынары Сыстыг-Хемниң ыяш ажил-агый черинде бар. Ылыг болза-даа, муракчы ажилчынарын дуржулганын негеттерин, ажилчынаар ортузунга социалисттик чарышты калбартыр дугайында хемчеглерин партия, профсоюз организастаалары-даа, дирекция чери-даа ап чорутпайн келгени демдөгүлөр черек.

Бүдүргө чери болуун планна чедипкенин күөсөдир турарын чедип алыр төлөөдө, план күөсөдир-биле холбашкан айттырларын коммунистерин хуралдарында, а ол мынша мыда кедээ Советтин сессияларында чуталажып көөрү негетинип турар.

Сыстыг-Хемниң ыяш ажил-агый черинин ажилында бо четпестерни шиптир-лиг уутууларына уланган хемчеглерин алыры чутула.

А. ДОРЖУ.

Клубтун ажылын экижидер

Эрэн районун «Коммунизмче орук» колхозунда кончуг эки кедээ клуб бар, оон өргөлөкчизи Ойдуңуң четпес, харын шутт ажилдапайн турарында клубка массалыг кезгелер, концерт көргүзүлгөр болбастан. Клубтун иштиги дериглери база четпес, шимеде багай, көсү агитацияга хамаарышкан чүдөдөр чок.

Клубта тускай механизити түрүм кино бар, ажилдакчылары четпир хирезинде

кинону безин айныг эгезинде, төнтүзүнде барып көргүскүлөр. Малчынаар, колхозтун ыракта бригадалары кино көөрүн негеп турар. Ол ышкан клубта библиотеканың ажилында база улуг четпестер бар. Кедээ Советтин талазында, ында партия, комсомол организастааларында клубтун ажылын боттут уурттуру негетинип турар.

С. БАНЧЫН.

Яслиде четпестер

Бин-Хем районун «СЭП XX сьездиз» кедээ ажил-агый артелинин чаш уругларын колхозчулары уругларын аслиге аппарып каш улуг ажилдарын бүдүрүп туралар. Колхозчу яслиге хүн-бүтү 25—30 уруглар көп турар.

Яслини эргежок чутула херекселдер-биле хандылар дугайында ясли эргелчек Козлова болгон колхоз баштаар чери кичигей салбайн турар. Яслиде чүдө 5 орун бар, уруглар кедер хеп чедиппес, боттарынын бажынаарын-

дан кедип келген идик, хевин кедип хүнээрлер.

Козлова яслини арыг-шевер тургузар талазы-биле ажил чорутпайн турар. Яслинин ишти болгон дашты хиралг.

Ясли уруглар ойнаар чүдөдөр-биле хандыртмаан, ычтангаш уругларга аскалар чорутар бар. Уруглар аскалы бөөрге Козлова ону херекке албайн турар.

Уруглар яслининге эргежок чутула херекселдерин тыптынып алыры негетинип турар апарган.

М. МАРТ.

АЖААЛГАЗЫ БАГАЙ

Чөөн-Хемчик районун «Искра» колхозунун суурунга бо чылын элзэн хей аяны-бүрү мыштарын болгон чадан үнүштерин тарып олдурткан.

Олдурткан мыштарын ажаалгазын багай чорутканында түнөө чок болуп турар. Үнүштерин ажаалаазында мэл

базып, сугтарбаанында курган турар.

Суурну чаагайжыр, нотаанчылар соруга-биле тарып олдурткан үнүштерин ажаап, сугтарган талазы-биле Чадаана кедээ Совет, колхоз баштаар чери чотур хемчеглерин ап, колхозчуларын организастары чутула.

М. МАЖАА.

ШЫН ОРУК-БИЛЕ

(Улус демократиязынын европа чурттарында 1956 чылдын ажил-агый түнөөдөрү)

Улус демократиязынын чурттарынын ажилы чоннарын шилип алганы социализм тургузарынын оруу экономика-нын дүргө көжүдөдүн болгон улустун чаагай чорудуу соксаал чок өздүгүн хандылар турар дээрин чыл бүтүр чаа-чаа көргүзүлгө-биле херечилер. Улус демократиязынын европа чурттарында өрткөн чылын улустун продукциянын немей өздүгү 7 хуулан (ГДР), 16 хуу (Болгария) четкен. Ол чурттарын ийитин-биле улустун бүдүргөдөдүн хемчазы бо чыдын эгезинге чедип дайын мурундагы денелеринде 3,5 катап ашкан.

Барыш Европанын капиталисттик чурттары экономиказын сергедир дөш боо-чепсести эидер бүдүрүп, өскө-даа доора хемчеглерин күтүлдирин турда-даа, 1956 чылда болуун бүдүргөдөдүн чүгө 3,5 хуу көвүдөткөн. Англи, Швеция, Дания дөш ышкан чурттарда өздүгүн хууу оон-даа куду болгон. Барыш Европанын капиталисттик чурттарынын улустун бүдүргөдөдүн ийити хемчазы дайын мурундагы денелеринде амгы үедө ийден эвеш катап өскөн.

1956 чылда улус демократиязынын чурттарынын экономиказын көжүдөдүн дегей байдалынын нарыдаашканын үстүндө өрткөн. Импералистер эидер чепсегенишкенин политиказын улам чылап турган. Социалисттик күрүнелерин өстү турар күчүндө болгон сыры каттышкан чорудан корткан импералистер венг улустун тайбыг күш-ажылын үзгөн. Венгриянын ажилы чоннарын социалисттик улуг чаалап алышканын чок кылыры орадашканнар. Контрреволюстуг үймээнин түнөөдө Венгриянын экономиказы материал талазы-биле улуг когаралга таарышкан.

Венг патриоттарын чүткүлдү күш-ажылы, Совет Эвизелинч болгон социалисттик лагеринин өскө-даа күрүнелерин дуулаамчы улусу Венгрияга үй-

мээнин экономикага таарыштырган уруктарын дүргөн уутуулар арганы берген. Ынчалзажок 1956 чылдын бүдүргө планна аңаа элзэн чедип күөсөткөн.

УЛЕТПҮР ХӨГЖҮЛДЕЗИНИН ӨРҮЛӨП ТУРАШ УГУМУ

Чиг-эт чедипкени-биле планна чедип күөсөдир барган Венгрия болгон ГДР-ден аңгыда улус демократиязынын европа чурттары 1956 чылдын бүдүргө-

УЛЕТПҮР ПРОДУКЦИЯНЫН ЭН ЧУГУЛА ХЕВИРЛЕРИНИН БҮДҮРҮЛГЕЗИ:

	Электрик энергиязы (Миллион кВт-биле)	Хөмүр даш (хүрени-биле) (млн. тонна-биле)
	дайын мур-чунда дел-леин	дайын мур-чунда дел-леин
	1956 ч.	1956 ч.
Польша	3,9	38,1
Чехословакия	4,1	34,7
ГДР	14,0	104,6
Румыния	1,1	2,8
Венгрия	1,4	9,4
Болгария	0,3	2,1

Улусу эрге-чартыгынын чыдарында Европада улус демократиязынын чурттарынын энергия базасы дык быжыккан. Ол чурттарда амгы үедө электрик энергиязын чыл иштинде бүдүргөдөдүн 80 мл киловатт таш турган. Польша, Чехословакия, Герман Демократтыг Республикасы, Венгрия каң болгон шой элидирлигизин аяан көвүдөдирин чедип алган. 1956 чылда чаа-чаа шахталарын, дөмөн болгон мартен печаларын, көкс батареилерин, руда арылап ылаар установка-ларын ажилдап кырген.

Экономиканы чиг-эттиг болгон одаганын чутула хевирлери-биле хандырылгы, казы тывар чүдөдөр улустунун азыраларын сайзырадырынга улус демократиязынын чурттарынын мурунга чаа тургузуг калбак перспективаларын ажиткан. Улус демократиязынын европа

ге планнарын шупту ажыг күөсөткөн.

Коммунисттик болгон ажилдын партияларын чайгышын чок чорудуп турары аар үлестирүү сайзырадырынга улаанын кайгамчыктыг түнөөдөрүн берип турар. Улус демократиязынын европа чурттары кыса хуусаа иштинде экономиказын хөжүдөдө дык улуг базымын кылган. Ол дугайында мындыг сан түнөө тодаргайы-биле көргүзүп турар.

ИНДУСТРИЯНЫН ЧҮРЭЗ

Бир эвес металлдын индустриянын мынган эвештери деп алап болуу болза, оон чүрээ машина туудушкуну болур. Улус демократиязынын европа чурттарында улустунун чыгыс-даа алдырына машина туудушкунуна ышкан ындыг улуг өргөдө болбаан боор. Ам ол чурттарда дөмөн болгон прокат деригелеринден эгелзеш, эң нарын хемчег херекселдерин, контрол херекселдерин чедип аяны-бүрү продуктуларын бүдүрүп турар машина туудушкуну бүтү хевирлерин бүдүргөдөдөр бар.

Чижэ, Польшада машиналар бүдүрүп үндүрүшкү 1956 чылда дайын мурундагызында 9 катап ажыг өскөн. Бир эвес 1937 чылда чуртка шупту 1,7 муң тонна станок дериглерин бүдүрүп турган болза, 1956 чылда 29 муң тонна хирин үндүргөн. Станоктарын элзэн хей кезин—амгы үендиг нарын автоматтар болгон чартык автоматтар болган. Дайын мурунда Польша автомобильдерин болгон тракторларын үндүрбей турган. 1956 чылда чуртка 12.338 чүдө база 6.106 чик автомобильдерин болгон 8.500 ажыг тракторларын бүдүрүп үндүргөн. Кедээ ажил-агыйга 662 тараа комбайнарын кылып үндүргөн.

Чехословакия капиталисттик тургузуп үнөөдө-ле сайзырайт машина туудушкунун чурт турган. Ынчалза-даа улусу Чехословакияда машина туудушкунун эрги бүдүргөдөдөр—«Шлода», Витковичинин заводтары, Проганын «ЧКД» болгон өскө-даа бүдүргөдөдөр дү-

европа чурттарында чиг-эт айттыры эң чутула айттыры болуп артышкан. Демир рудазынын, хөмүрүн, металл оксазынын, өнүгү металлдарын чедиппейн турар чоруп ол чурттарда үлестирүү ажилын нарыдаштып турар.

Улус демократиязынын европа чурттарынын чиг-эт айттырынын шиптир-лери оларнын боттарынын чиг-эт базаларын хөжүдөдөдөр болгон база социалисттик лагеринин бүтү чурттарынын үлестирүү специализастарын болгон кооперастарын шын организастарында хамааржыр.

Бир эвес металлдын индустриянын мынган эвештери деп алап болуу болза, оон чүрээ машина туудушкуну болур. Улус демократиязынын европа чурттарында улустунун чыгыс-даа алдырына машина туудушкунуна ышкан ындыг улуг өргөдө болбаан боор. Ам ол чурттарда дөмөн болгон прокат деригелеринден эгелзеш, эң нарын хемчег херекселдерин, контрол херекселдерин чедип аяны-бүрү продуктуларын бүдүрүп турар машина туудушкуну бүтү хевирлерин бүдүргөдөдөр бар.

Чижэ, Польшада машиналар бүдүрүп үндүрүшкү 1956 чылда дайын мурундагызында 9 катап ажыг өскөн. Бир эвес 1937 чылда чуртка шупту 1,7 муң тонна станок дериглерин бүдүрүп турган болза, 1956 чылда 29 муң тонна хирин үндүргөн. Станоктарын элзэн хей кезин—амгы үендиг нарын автоматтар болгон чартык автоматтар болган. Дайын мурунда Польша автомобильдерин болгон тракторларын үндүрбей турган. 1956 чылда чуртка 12.338 чүдө база 6.106 чик автомобильдерин болгон 8.500 ажыг тракторларын бүдүрүп үндүргөн. Кедээ ажил-агыйга 662 тараа комбайнарын кылып үндүргөн.

Чехословакия капиталисттик тургузуп үнөөдө-ле сайзырайт машина туудушкунун чурт турган. Ынчалза-даа улусу Чехословакияда машина туудушкунун эрги бүдүргөдөдөр—«Шлода», Витковичинин заводтары, Проганын «ЧКД» болгон өскө-даа бүдүргөдөдөр дү-

ка калбарган. Машина дериглерин бүдүрүп хей-хей чаа заводтарын тутуу. 1956 чылда Чехословакиянын машина туудушкунун заводтары дайын мурундагызында 4,2 катап хей продукциянын берген. Ол продукциянын иштинде күчүдү генераторлар, аар станоктар болгон металл ажилдап кылып преестер, прокат дериглери, парохоттар, энергия пөздилери, локомотивтер, чик болгон аш-чөм үлестирүү машиналар, автомобильдер болгон тракторлар бар. Улус демократиязынын чурттары машиналар болгон дериглер-биле хандылар талазы-биле Чехословакия Совет Эвизелинин сөөдөдө бирги черин элзеп турар. Чехословакиянын экспортунда машина туудушкунун үлестирүүнү продукциязын 1938 чылда 6,4 хуу турганында 1956 чылда 42,3 хууга чедип өскөн.

Герман Демократтыг Республикада машина туудушкуну база үлестирүүнү кол азыры болуп турар. Улустун эрге-чартыгынын чыдарында машина бүдүрүшкү 2,5 катап өскөн. 1956 чылда бүдүргөдөдө чаа-чаа хевирин хей станоктарын шиптедир кириген, оларнын иштинде бүтү талааларын чондур болгон фрезерлиг автоматтыг станоктар, металлдарын индустриялыг арга-биле ажилдап кылырында херектиг дериглер, даг утук болгон дарганал-таптаар дериглерин чаа хевирлери, чик болгон аш-чөм үлестирүү машиналар болгон агрегаттар бар. Кайызы-даа 10—10 муң тонна суг базымынын 4 сундоаларын ажилдап кириген. Республикада «ИЛ-14» деп пассажир самолеттарын хей-биле бүдүрүп үндүрери эгелзеш.

Мурунда эң бөдүн дериглерин безин дашкаартан кыир сөөртүп турган Румыния биле Болгария ышкан ындыг чурттарда безин экономикада көсү чери машина туудушкуну элзеп

Хостуг, демократтыг Америка ол бе

Риганың аэродромунда июнь 14-те Козмин ашак-кадай характеринин чаштарын чотунушан самолеттан ытлажып дүжүп келгенни «Правда» солун бижээн.

Козмин ашак-кадай Төрөн чуртунга эл келген хирезинде-де чүге ытлажык-канын?

Оңу класстың өреникчиси турган На-ди Козминскийн гитлержилер ажалда-дыр дөш 1943 чылда Осипенко деп совет хоорайдан Германияже сөөртүп алган барган. Шыдажыр аргажок аар берге ажалдың ужурунда Нади ашаа бир чыл болган аары берген, госпитальга кире берген. Дайын үезинде аар балыгазат-рогаш фашисттер шериглерге туттурган, совет офицер Георгий Константинович Козмин-биле Нади госпитальга танышкан, сөөгүнде оң кайтай апарган.

Дайын төнүп турда олар Германияны ажалды чыгарып америк зонасында холушкан кижилерин латеринге турганнар. Бүдүн беш чылдарын дүргүзүндө олар бир лагерден бир лагерьге көжүп, аар, берге ажалдарын кылып, аш, түрүктүн хей катан көртүп келгеннер. Совет эрге-чагырганын төлөөкчилери-биле харылажыр деп бодаан оларның хей уудагы орадажынынын каныг-даа түнөөк чок болган, чүге дөргө, ол төлөөкчилерден чажырар дөш оларны үргүзүп ынай, бээр көжүртүп турганынын чыдагааны ол чүгө-дир.

Барыын Европанын чурттарында холушкан кижилерин «ажаап таарыштырар» хүлээлгени «Уорд черч сервис» деп шажынын организация болунга алган, оларның аразында Чаа черлерге кайгамчык амырал дугайын суртаал-дап, кижилерин муң-муну-биле парохол-тарга олтургулаан Америкаже, Канадаже, Австралияже, Мунуру Америкаже чоруп турган. Ылчылдыр чоруккан кижилер-биле кады Козмин ашак-кадай болган оларның уруглары — үш харыг Ростислав, ийи харыг Юрий болган мырдай чаш Павел 1950 чылдың сентябрыда америк черге барып парохолтан дүшкеннер.

Козминерини Арканзас штатта фермер Томпсон деп кижиге ажалдап каан. Ол ажи боду хоорайга чурттап турган болган ажал болган-ла ажал-агынын кээп көрүп каар, Козминерге консервалар каан продукттар эккен бээр турган. Ол дөргө каныг-даа ажал чок чег турган, ийи ай эрткен сөөгүнде Козмин ашак-кадай биче билер, номчуур апарган, консерваларын даштын номчуурга «Ыттарга» деп бижип каан болган.

Кыш дүшкен. Козмин мыш дооран,

мал ажаап, эртенден эгелөөш паракы дүгөге чедир ажалдап турган, а бичини каанакчыгаш бажында оң бичини уруглары соокка доңуп, аштап, суксап турганнар. Орустун холдары чүге ийи, а аастары беш-тир дөш Томпсон Козминге чүгү-даа төлөвейн турган.

Адак сөөгүнде Козмин шыдашпайн ол кижини судка билдирген. Оң түнөөк чүгү болган дөргө, Козминни ажалдан үндүр сыгыргаш арай боорда Чикаго-га чедер биче хөргөнг берген.

Доктаамал ажал-даа, чурттаар бажында чок, дыл база билбес Козминер үш чаш уруглары-биле Чикагога дык үр үеде түрүп-түрүп адак сөөгүнде дөш орук вагонынын чурт кижилер ажалдап берген.

Аар берге амыралга шыдажыр чадаш олар 1953 чылда-ла төрөн чуртунга эл чанарын шиттирлеп алганнар. Ол бодалын, Чикагога ынгып байдалып чамдык кижилерге чугаалаан. Оларның чамдыкы Козминерини деткип-даа, чамдыкы «Сибирже шөлүгө» биле коргудун-даа турганнар. Мычан турда-ла Козминини төрөн чуртунга, Совет Эвилелинче чанар деп турарынын дугайын бир тааңчы, эскерлечик ажи америк эрге-чагырга черинге барып мөдөлөөш Козминерге каныг-бир кижилер кээп, чуртунче чамка дугайында оларны сурган, коргудун эгелөөш, ынгыг-даа болза, Козмин дөш-де чанар деп шиттирлеп алган.

1953 чылдың июль 23-те Надежда Михайловна Козмина үш бичини уруглары адетип алган бир хал кыдыныга селгүстөп, хижирепи ырап чорда полиция машинасы хенертен оң чанынга кээп тура дүшкөн, ону база үш чаш уругларын, алгырт, кышкырт машинасы киир иди алганнар. Полиция черинге апарган, хей-ниинини ыжым чорун ол «үрөө» дугайында бажыныгырган Надежда Михайловнага таймырлааннар. Херөөжөн кижилер шүүт уурулары бөөрге оң хол, бүдүн хүлээш, бир госпитальга апарган, тенек аарыг кижилерини камеринге сүп каан. Кайдай бажынаанынга пынгыны ууруланган дөш уудагында Козминини бодун база холдарын декир-деп каан ашаа эккенген.

Оларның уругларын уруглар азыраар черге сүп шиттир-биле берип каан. Уругларын алыр дугайында оларның хей уда негелдеш каныг-даа түнөөк чок болган.

Надежда Михайловнаны тенек аарыг кижилер бажынында үш ай болган а Козминини бодун база-ла тенек араан

кижилер бажынында ийи чыл болган хостаан.

Бодунун «енуктерини» дуазы-биле Козмин арай боорда ажал тып алган, бичини булуңчугаш хөдөлөөш алган чурттап турган. Ылчаа-даа СССР-же чанар күзелинде олар черге ойталааннар.

Козмин СССР-ниң Вашингтонда консуль чери-биле харылажып төрөн чуртунче чанар күзелин адаа чугаалаан. Козминини «т-бүдүн» болган оң уругларын СССР-же чандылар дугайында консуль чериниң негелдешерин АКШ-тың күрүспартаментини (даштыкы черектер министрствозу) тоован, оон арткан Козминер уругларын кижизип ап шыдаас бажында уругларын бөөс деп кончук түгүзүп хары берип турганнар.

Бо чылдың июнь 11-де Козмин ашак-кадай таси ап алган Нью-Йорк баар демир орукка олурар дөш вокзалче бар чорда полиция машинасы оларны сүрүп турган, оларның дөштүк олду он аймаг Петайын база алгырт, кышкырт хуваап алган барганнар. Мычанган Козминерини дөрт уругларын ынгып азы, каныг-даа барында чок черге, дүрүм чок «бу биле хуваап ап чыдып калганнар.

Кижиниң эргелерини, хостуг чорунуң болган демократия дугайында Америка-ның Каттышкан Штаттарының уугу-туртуктары паралагга, радиога, харыла-лаа делегейниң авторитеттиг уугу хурааларында бөш-ла алгырт берген турарлар болтай. Шынап-ла хостуг болган демократия Америка ол бе ычаш.

Надежда Михайловна Козмина Рига аэродромунга кээп дүжүп тура мынча дээн:

— Төрөн совет черивиске уугу өртүшкү-биле дүштүк, ынгыг-даа болза, бичини өртүшкүсүз селгилешиптиң уугу домулды дүй шаап турар-ыр. Америка-ның Каттышкан Штаттарынын аразыг дөрбөчлери бичини ан-не эргим үнелг чүдүлүс—дөрт уругларымы хуваап алганнар. Бичини дөрт уругларымыс эгилди бөшөр америк эрге-чагыргалардан негеп тур бис. Бичини домулдысты, ажимысты илеридиптер өсчөк. Чаш уругларын ада негелден чүгө кижилер дүрүзүп оскунганнар хуваап ал болур.

...Мен чаш уругларымын камгаажырын делегейни бүгү нелеринден, ак-сеткилдиг бүгү кижилерден илдем...

Козминерини болган оларның чаш уругларын дугайында америк эрге-чагырга черлерини үлгеткен херөөжөн совет улус уугу-биле ажимын турар. Ол дугайында чазалар «Правда» солунун редакциямында кээп турар.

Кыдатта тараа культураларынын эки дүжүдү

ПЕКИН. (СЭТА). Сынхуа агентилелиниң дындамында алдыга, бо чылын Кыдатта кызыл-тастың байлак дүжүдү «стүрүп алдыган.

Цяньсу можага бо чылын 7 миллиард цинь (1 цинь—0,5 кг декнежир) эрбайны, кыргызкары болган кызыл-тасты ажаап алыр деп турар, ол болза эрткен чылын ажаап алганында дөмөйлөртө 550 миллион цинь хей болуру ол.

Шяньси можага 24 миллион му (1 му—гектарын 15 хуваарга оң бир кезин) черде база кызыл-тастың байлак дүжүдү «стүрүп алдыган. Мында 4 миллиард 350 миллион ажим цинь кызыл-тасты ажаап алыр деп турар, ол болза беким дүжүтүг болган 1954 чылга дөмөйлөртө 100 миллион цинь ажим болуру ол.

Хубей можага арбай болган кызыл-тастың чаш дүжүдү шагда-ла рынокта кирип агай берген.

Хубей можага кызыл-тасты ажаап алышканы 150 миллион цинь хире көдүр.

СОВЕТ-ФИНЛЯНД ЭКОНОМИКИГ ХАРЫЛААЛАРГА

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). «Раума репола» деп фин акционерлиг нийтигел чоокта чаш чарыгдан дугуржуганын «Эугаар Совет Эвилелинге 1960 чылга чедир кайла-зы-даа 4—4 му тонна чүк көдүр моторлуг 10 танкерлерин бүдүртүп бээр. Бирги танкерин шагда-ла ол акционерлиг нийтигелдин сууго түдүр черинде кылып агай берген.

Француз-тунис харылаалар

ПАРИЖ. (СЭТА). Парламентын дында-лыгарындаан «Эмис, француз чазыа июнь 19-та болуучу хураалыга Туниске бай-далыг дугайында даштыкы черектер ми-нистри Кристиан Пинонуң дындамын дындап чугаалаан. Бизерта деп тунис портче негелде шериг чорудар деп шит-тирлээш.

Ону холбаштыр «Юманите» солун болза «мынги шиттир мында-ла дүштүрдүг байдалы улам уугу-биле нарындаыр апар» деп демгелеп турар. Тунис чазактын чепсөөрлери чоокта француз шериг каттыжышкынынын каныг-даа хөдөлүшкүнчирин болдурбас сорулга-биле чурттуң кол-кол оруктарында чепсөөг танымыл бөкүстерин Туниске эрге-чагыргалары тургускулаан дөргөн ук солун сагылырар турар.

Хельсинкиниң ажилчы чоннарынын массалыг хуралы

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Чонун эзеп-хөргөнгил кезектериниң амыралынын денелелге уугу капиталыг халдаш-каныгыга уугу кемсеге холбаштырган ажилчы чоннарың хей муң кижилер кижизиптиг хуралы Хельсинкиниң Ха-ванни шөлүгө июньнун 17-де болган.

Хуралды Финляндияның коммунист партиясының Хельсинкиниң хоорай комитети организаастаан.

Хуралга Финляндияның коммунист партиясынын чилиге секретары Пессин чүгө чугаалаан. Амгы чазактын экономика талазы-биле бижыгарының програм-мазын болган база даштыг програм-мазын ажилчы чоннарың амырал денел-ден басырадырыңче уланган програм-малар кылдыр ол тодаргайлап чугаалаан. Капиталист фирмаларга тыгаскан үндүртүгүн болган өске-даа талазын чигелдерин күш чок болдурарыңче уланган боттук хемчеглерин алырын, чаш уругларга пособиедер талкырин сонгаар-лаар дугайында парламентке кирген хоойлу төлөвилелни делер ап алырын, хергелелдин барзанынын өрткөктериниң улгадырыга чедирген хемчеглерин соксыдырын, бүдүртүгө ээлериниң сөөгү чылдарда ажилчыларга таарыштыр-ганы когаралдарын ажил-төлөвирин улга-тырар хевир-биле делер төлө бөринче бүдүртүгө ээлерин албаарын чазактан ол хурал негөөш.

Сирий солун АКШ биле Иорданиянын аразында чажыт дугуржуга дугайында

ДАМАСК. (СЭТА). Иорданияның төлө-лекчилериниң болган Амманда АКШ-тың эгил чериниң аразында чоокта чаш чажыт чугаалажышкынар болуп эрткен, ол чугаалажышкынар Мафрак аэро-дромга атомнуг базаны тургузарын АКШ-ка чөпсөөрөө дугайында дугуржуга чар-ганы-биле доозулган деп «Аль-халар» солун дындаган. Ону Ортаази Чөөн чүк-ке америк шериг-даай базаны кылдыр ажалдаары-биле Мафрак базаны АКШ-тың командьшалынын эргезинге негел-де бургулаар Иордания шалчидип берген деп ол солун негеп бижээн.

Англия водородтук бомбанын үшкү частышкынын чоруткан

ЛОНДОН. (СЭТА). Июньнун 18-те Оожук океанын төп кезөөгө уугу бе-дикке англи водородтук бомбаның час-тышкынын кылган дөргөн англи хан-дырылга министрствозу дындаган. Ол болза адроттук чепсөөк Англиянын Рож-дество ордугу районуна шөпел тура-рынын иштинде үшкү частышкыны бо-луп турар.

И. ДУДИНСКИЙ.

Чурукта: Кызылдын пионер лагериниң дыштанып турар уруглары Каз-Хемнин эринде. Фото А. Смагинини.

Кызыл-Тейде чаагайжыдылга

«Өвүр районкуң «Кызыл тук» колхозу-нун төвү Кызыл-Тей суур улам-на калба-рып, мында чуртталганын, бүдүрүлгө бо-лган культура-амыралдын чаш тугула-ры улам-на негеп турар. Бо чылын ол колхоз чаш электри станциясы база кы-лып алган.

Кызыл-Тей сууру бо чылдың июнь 1-ден эгелөөш Илчичиниң лампочканы чыйынаандыр чырыткан. Электри күжүн артыг бүдүрүлгөндө механизастаа-кында база ажилгаар деп турар. Ол кол-хоз эрткен чылын радио белдирит баз тургузуп алган.

С. АГБАН.

Хөл шыдыраа

Бөгүн шыдыраачыларга дараазындагы этюгту бодарын сүмелдешис. Оң ашаа бодалгаан ылгалыр чүдү болза, ону бо-даарында эргежөк чугула болуп турар кештериниң санын айтыааны болур. Ын-чаа-даа этюд чүгө чангыс тывар орук-тут. Этюдту колдуунда-ла шыдыраачы-ларын практиктиг амыралындан ал-ган. Мычанган ону тыварга прак-тикт-шыдыраачыларга уугу ажимыг.

ДИАГРАММА

Ак талаа эгелөөш, угулуп алыр.

М. ОЧУР.

Редактор Н. С. ШОЙГУ.

РОСПОТРЕБСОЮЗТУН ИРКУТСК БЕЛЕТКЕЛ ТЕХНИКУМУ 1957—1958 өөредилге чылында бирги курска июнь 1-ден эгелеп өөреникчилер чылдазын чарлап тур

Техникум 30 халга чедир назылыг хамаатыларын хүлээп ап турар. 7—8—9 класс доосканнарын бараан өртемниң салбырын бирги кур-ска хүлээп алыр. Өөредилгениң хуусааы 3 чыл.

10 класс өртемниг кижилерин аңкыр ажилының салбырыга хүлээп алыр. Өөредилгениң хуусааы 2 чыл.

Бараан өртемниң салбырыга кирерлер мындыг экзаменнерни думжаар-лар:

1. Орус дыл (бижимел диктант);
2. Орус дыл болган литературалыг номчулга (азс-биле);
3. Сан (азс-биле).

Аңкыр ажилының салбырыга кирерлер мындыг экзаменнерни думжаар-лар:

1. Орус дыл болган литература (бижимел сочинение);
2. СССР төмүзү (бижимел).

Техникум: дүктүн шынарын тодаралып ажалдаар бараан өртемниг тех-никтерин, дүктүн шынарын талазы-биле лабораториялар эргелекчилерин, «Роспотребсоюзтун» крайларда, областтарда болган районнарда белеткел кон-тораларында ажалдаар бараан өртемниг инспекторларын белеткел турар.

Аңкыр ажилының салбырыга: аңкыр өртемниглерин, аңкыр тех-никтерин, аңкыр организацыяларын, аңкыр болган аң ажилыг ажал-агылларын организаастаар болган чорудар талазы-биле аңкыр өртем-ниглерин белеткел турар.

Билдиринишкенин июнь 1-ден июль 1-ге чедир хүлээп алыр.

Техникумга кирер кижилер дараазында документилерин кирип кээр:

1. Кирериниң дугайында техникумун директорунун адында билдириниш-киг;
2. Эртемниң дугайында херечилел (чүгө оң бөдүн);
3. Нотариаль которазындан шыныктан төртүтүгениң дугайында херечилел;
4. Допчу намдар;
5. Фоточурук (3 x 4 см хемчээдиг);
6. Каднының байдалынын дугайында шынылга;
7. Чурттап турар черинден шынылга;
8. Паспорт, шериг билелди, азы келдиринишкени херечилели (боду эккен өөргүзөр);
9. Ажал стажын болган албан дужаалын айткан, ажалдап турган че-ринден тыгаскан шынылга-характеристика (бүдүртүгө ажалдакчыларыңа);
10. Албага чорутурунун шынылгазы (хергелел кооперациямында чор-рутканарга).

Хүлээп алырының экзаменнерин август 5-тен август 20-ге чедир чорудар. Кичээлдер сентябрь 1-ден эгелээр.

Техникумга хүлээп алганнарга нияти чуртталга чериниң орунуга бажым хөдөлөш төлөп бөөр.

Документилерин тыгаскылаа документилер калр килдизин ламчыштыр кы-лып. Оң адреси: Кызыл хоорай, Шетинкин кудумчузу, бажым № 30.

Техникумунун адреси: Иркутск хоорай, Коммунарлар кудумчузу, бажым № 1.

ДИРЕКЦИЯ.

Египет улустук национал байырлалы

КАИР. (СЭТА). Июньнун 18-те египет улус Хамаарышпас чоруктук болган Рес-публиканың Хүвүн байырлаан эрттирген. Дөрт чылдарын мурунда чуртка хаан-ыг өсү-чүрүмү уутулаан болган Еги-петти республика кылдыр чараан. Бай-ыралга холбаштыр Каирниң кудумчула-рын национал туткар-биле болган хос-талга шимчөөшкенин үш өнүг тутка-ры-биле шимчөөн турган. Байырлаалы та-варыштыр хоорайнын фабрикалары бол-ган заводтары ажалдаан.

Парадагыны дындагылардан ал-га, президент Насерин адыга даштык күрүлелерин чазатарының баштында-рындан, база аңгы-аңгы политиктиг бол-ган күрүне ажалдакчылардан байр-

лыг телеграммалар киргизген.

Хамаарышпас чоруктук болган Респу-бликаның Хүвүн байырлаары бо чылын Египет Республиканың бирги парламент-ни — Национал хуралче сонгулдаларга белеткел-биле дүжүп турар. Республи-каның Национал чөвүлелден чөпсөөрөөни Национал хуралче кандидаттарын дөш-көн чоокта чаш парлап үндүргөн. Амгы үеде илелкилг сонгулда кампанияны калбарып турар. Сонгулдалар мурунуң митингилерин болган сонгукчуларын кандидаттар-биле ужуражышкынарын чорудуп турар. Чер болганга сонгулда дозунгалар, плакттары база кандидат-тарын чуруктары өсүтүп тургулаар.

Байырлаалга холбаштыр солуннар муру-

нуу чүдүлери парлап үндүргүзөөш. Рес-публиканың чараазынын соода дөрт чылдарын дүргүзүндө бодунун национал күзүл-бодалын боттандырар талазы-биле Египет улуг челиншиктерини чедип алган деп «Аль-Гумхури» солун бижээн. Еги-петти республика кылдыр чарааны болза «херек кырында политиктиг, экономикаг болган сонгулалдыг айтырлар талазы-биле чуртка уугу эскерилген кылган ре-волюция болуп турар. Республика тургу-зуунун үезинде даштыкы эжелекти шериглерин чурттан дозуу-биле үндүрерин Египет чедип алган. Феодализмге чылча башышкыныгын сонгун таарыштырган» деп ол солун бижип турар.

Ол чурттарың коммунист болган ажилчы партиалары бүдүрүлгө кооперативтерин хөдүжүлгөч улааныгын чыл-гылыш чокка чорудуп турар. Чүгө дөргө көдө ажил-агыл бүдүрүлгенин үн-дөлини-биле көдүрериниң болган тараа-чынаарың амырал денелелден белде-риниң шыгыгатынган орук кол улагын болуп турар. Венгрияга контрреволюстуг үймөкчириниң үезинде тарап сандараан чам-дык бүдүрүлгө кооперативтериниң орунга 1957 чылдың февральга чедир безин 880 чаш кооперативтер организаастыган.

Польшаның көдөзүнде бүдүрүлгө кооперативтериниң байдалы оон бир яны. 1956 чылдың октябрыда Польша-га турган 10.500 бүдүрүлгө кооператив-териниң 75 хуу хирези оң сөөгүт ай-ларында тарап сандараан. Тарай берген кооперативтерин дык хей кезин эки организаастыган, беким продукттуг ажал-агылдар турган. Польша парала-ның демгелеп турарын «Эугаар алыр» сөөгү үеде Польшаның каттышкан ажилчы партиязы тараачынар орту-зунга бодунун ажилын күштүдүрүп, күш-ажылдыг коллективтиг хевиринче оларның чүткүлүгө дузалап турар.

Тараачынаарың боттарының кылган ажилынын түнелгиче сонургадыг бо-лурун күштүдүрүп дөш 1956 чылда уугу демократиянык европа чурттар-рында дык хей чүдүлери кылган.

Улус демократиянык чурттарынын уугу ажал-агылнык перспективтиг планнарын чоокку чылдарда экономика-ныг күчүдүг көдүрүлүшкүнүн болган ажилчы чоннарың амырал денелелди уугу-биле белдирерин көрүп турар. Ол чурттарың чоруп оор уугу—социализм-ниң оору оларның моон ынайгы эконо-миктиг болган культуруг дөшпөлөгө баарында карачандыгын орук.

И. ДУДИНСКИЙ.

ШЫН ОРУК-БИЛЕ

(Танчугу).

деңгөөгө чигирин 2,5 катан хойну, үнүш устерин—3 катан, элт продуктула-рын—5 катан, пивону—10 катан хойну кылып үндүрөт. 7 млн чуртажыкыл чурт—Болгария—эрткен чылын 141,6 млн метр хөвөндө кылган пастерини бол-ган 12,7 млн метр дүктен кылган пасте-рини бүдүртүп үндүргөн. Улустук калбак хергелел бараанынын бүдүрүлгени Албанияда база дүргөн өсүп турар.

Польша, Чехословакия, Герман Демократыг Республикасы ышкан ынгып чурт-тарда радиоприемниктер, телевизорлар, холодийниктер, пылесослар, хеп чүр машиналар, чадаг тергелер, мотоциклер бүдүртүп үндүргөн дүргөн өсүп турар.

Ылчаа-даа улустук калбак хергелел-дериниң бүдүрүлгени хоорайнын болган көдөзүн ажал-ишчилериниң өсүп турар хергелелдеринден ам-даа хожудан каан турар. Улус демократиянык европа чурттарынын чамдыгында чамдык хер-гелел барааныны чедипшес чорук ам-дыгында бар болуп турар.

Оң чыдагаанын үдүртүрүң кылмы үдүртүп шыдаар хемчээлинен хергелел чүдүлдерин ажим турарында. Ылаңгыг мындыг чүдүлери мадаа көрөсө чотугу, улустук эрге-чагырганын чылындагы хоорай чуртажыкыларын чан кедергей дүргөн өскөн. Индустриализация-ның чорудулаа-биле холбаштыр үлөт-пүрдө болган транспортта ажалдап тур-ар кижилериниң саны өскөн. Чижээ, Польшада 1957 чылдың эгезинге чедир ажилчынарың болган албан-хаа-чы-ларын саны 6,8 млн кижилер чедир өскөн, а 1937 чылда 2,8 млн турган, ол-ла үе-ниң иштинде Чехословакияга ол 2,5 млн кижилер 4,5 млн кижиге чедир өскөн.

А үдүртүгө чиг-өтти болган чуртталга чонга азы-чөм ч